

Addendum

**bij de
Overeenkomst op Hoofdlijnen
Vaststellingsovereenkomst Aanvullende
overeenkomst**

Partijen:

Nationale-Nederlanden Levensverzekering Maatschappij N.V. (ING Life Insurance, tevens de op 28 december 2011 verkrijgende rechtspersoon van RVS Levensverzekering N.V.)

Nationale-Nederlanden Services N.V. (tot 28 december 2011 ING Levensverzekering Retail N.V. en tot 14 februari 2009 Postbank Levensverzekering N.V.)

En

**Stichting Verliespolis
Stichting Woekerpolis Claim**

en

**Vereniging VEB NCVB
(tot 1 januari 2009 Vereniging van Effectenbezitters) Vereniging Eigen Huis
Vereniging Consument & Geldzaken**

PARTIJEN:

Eenzijds:

- I. de naamloze vennootschap **Nationale-Nederlanden Levensverzekering Maatschappij N.V. (ING Life Insurance)**, statutair gevestigd te Rotterdam, kantoorhoudende te Rotterdam (hierna: "NN");
- II. de naamloze vennootschap **Nationale-Nederlanden Services N.V.**, statutair gevestigd te 's-Gravenhage, kantoorhoudende te 's-Gravenhage (hierna: "NN Services");

hierna gezamenlijk aan te duiden als: "Verzekeraars"

Anderzijds:

- III. de **Stichting Verliespolis**, statutair gevestigd te 's-Gravenhage, kantoorhoudende te 's-Gravenhage (hierna: "Stichting Verliespolis");
- IV. de **Stichting Woekerpolis Claim**, statutair gevestigd te Amsterdam, kantoorhoudende te Amsterdam (hierna: "Stichting WPC"); en
- V. de **Vereniging VEB NCVB**, statutair gevestigd te 's-Gravenhage, kantoorhoudende te 's-Gravenhage (hierna: "VEB");
- VI. de **Vereniging Eigen Huis**, statutair gevestigd te Amersfoort, kantoorhoudende te Amersfoort (hierna: "VEH");
- VII. de **Vereniging Consument & Geldzaken**, statutair gevestigd te Amsterdam, kantoorhoudende te Amsterdam (hierna: "VCG");

hierna gezamenlijk aan te duiden als: "Belangenorganisaties"

Verzekeraars en Belangenorganisaties worden hierna gezamenlijk aangeduid als "Partijen"
OVERWEGENDE

- (A) Partijen hebben op 19 november 2008 een Overeenkomst op Hoofdpijnen gesloten.
- Deze Overeenkomst is op 23 december 2010 door Verzekeraars, Stichting Verliespolis, VEB en VEH nader uitgewerkt in een Vaststellingsovereenkomst en Aanvullende Overeenkomst. De hiervoor genoemde drie overeenkomsten worden gezamenlijk aangeduid als de "Overeenkomsten". De onderhavige overeenkomst vormt een addendum (hierna: Addendum) bij deze Overeenkomsten.
- (B) Na het sluiten van de Overeenkomsten is in de Tweede Kamer opnieuw aandacht gevraagd voor de maatschappelijke discussie omtrent beleggingsverzekeringen. Naar aanleiding daarvan vond op 20 april 2011 een behandeling plaats in de Tweede Kamer. De Minister van Financiën heeft levensverzekeraars, waaronder Verzekeraars, naar aanleiding van deze behandeling opgeroepen een flankerend beleid te ontwikkelen dat voldoet aan de door hem geformuleerde "best of class" uitgangspunten.
- (C) Verzekeraars hebben naar aanleiding daarvan hun reeds bestaande flankerende beleid nader uitgewerkt en een flankerend beleid ontwikkeld dat naar hun oordeel voldoet aan de door de Minister van Financiën geformuleerde "best of class" uitgangspunten.
- (D) De Minister van Financiën doet in zijn brief van 24 november 2011 verslag van zijn werkzaamheden en van het naar aanleiding daarvan door de grootste levensverzekeraars, waaronder Verzekeraars, ontwikkelde flankerend beleid en roept partijen, waarvoor dat nog niet geldt, op te voldoen aan de door hem geformuleerde "best of class" uitgangspunten.
- (E) De "best of class" uitgangspunten omvatten een wijziging van de berekening en uitkering van de compensatie waarop Polishouders op grond van de Overeenkomsten mogelijk recht hebben. Verzekeraars wensen zich daaraan te conformeren en achten het daarom geboden de eerdere afspraken op die punten in dit Addendum aan te passen. Belangenorganisaties zijn bereid aan deze wens tegemoet te komen nu Verzekeraars zich hebben gecommitteerd om vanaf 1 januari 2013 gedurende de resterende looptijd de in rekening te brengen kosten jaarlijks verder te maximeren (op 1,25% op jaarbasis over de gemiddelde waarde van de Beleggingsverzekering in het betrokken jaar) en de overige toezeggingen van Verzekeraars in het kader van hun flankerend beleid schriftelijk vast te leggen, waardoor zij ook gebonden zijn hun toezeggingen op die punten jegens Polishouders gestand te doen.

KOMEN OVEREEN ALS VOLGT:

1. UITGANGSPUNT

- 1.1. De afspraken zoals opgenomen in de Overeenkomsten blijven onverkort van kracht, tenzij daarvan in dit Addendum en/of de daarbij behorende Bijlagen wordt afgeweken.
- 1.2. Indien in het Addendum en/of de daarbij behorende Bijlagen woorden met een hoofdletter worden aangeduid hebben deze dezelfde betekenis als in de Overeenkomsten. Woorden die in het Addendum en/of de daarbij behorende Bijlagen voor het eerst met een hoofdletter worden aangeduid hebben de betekenis die het Addendum en/of de daarbij behorende Bijlagen daaraan geven.

2. FLANKEREND BELEID EN PRODUCTVERBETERING.

- 2.1. Belangenorganisaties hebben kennis genomen van het flankerend beleid van Verzekeraars (hierna: Flankerend Beleid) en de door Verzekeraars door te voeren productverbetering (hierna: Productverbetering) met betrekking tot Beleggingsverzekeringen zoals op hoofdlijnen uiteengezet in **Bijlage 1** bij het Addendum. Verzekeraars zijn van oordeel dat zij daarmee voldoen aan de oproep van de Minister van Financiën ter zake van de door hem geformuleerde "best of class" uitgangspunten, zoals verwoord in zijn brief van 24 november 2011.

3. AFWIJKENDE AFSPRAKEN TER ZAKE DE BEREKENING EN UITKERING VAN DE COMPENSATIE

- 3.1. In afwijking van het bepaalde in de Overeenkomsten wordt de eventuele op grond van de Overeenkomsten aan de Polishouder(s) toekomende schadevergoeding eenmalig en definitief vastgesteld. Dit geschiedt op de berekeningsdatum (hierna: Berekeningsdatum).
- 3.2. De Berekeningsdatum kan per Beleggingsverzekering verschillen maar zal niet zijn gelegen op een datum later dan 31 december 2012, tenzij sprake is van een op 1 januari 2008 reeds beëindigde Beleggingsverzekering die na 1 november 2012 is aangemeld. Deze laatstgenoemde Beleggingsverzekeringen zullen binnen bekwame tijd na aanmelding worden berekend.
- 3.3. Voor Beleggingsverzekeringen die op Berekeningsdatum reeds zijn beëindigd vindt de berekening en uitkering van de eventuele op grond van de Overeenkomsten aan de Polishouder(s) toekomende schadevergoeding plaats overeenkomstig de ter zake gemaakte afspraken in de Overeenkomsten, met dien verstande dat de berekening kan

plaatsvinden tot en met 31 december 2012, dan wel zoveel later als op grond van de Overeenkomsten en dit Addendum mogelijk is.

3.4. Voor Beleggingsverzekeringen die op Berekeningsdatum nog actief zijn, geldt dat de eventuele op grond van de Overeenkomsten aan de Polishouder(s) toekomende schadevergoeding eenmalig en definitief wordt vastgesteld op Berekeningsdatum. Deze vaststelling geschiedt overeenkomstig hetgeen ter zake is afgesproken in de Overeenkomsten, met dien verstande dat vanaf Berekeningsdatum tot Einddatum wordt gerekend met een fictief bruto rendement van 6% (op jaarbasis) en de op Berekeningsdatum laatst bekende ex ante TER van het betreffende fonds, zoals ook wordt gebruikt voor Model 3 van de Commissie de Ruiter. Bij de vaststelling van de eventueel op grond van de Overeenkomsten aan de Polishouder(s) toekomende schadevergoeding wordt voorts uitgegaan van een vanaf Berekeningsdatum tot Einddatum ongewijzigde voortzetting van de Beleggingsverzekering. Daarbij wordt uitgegaan van de Einddatum van de Beleggingsverzekering geldend op Berekeningsdatum.

3.5. De ingevolge artikel 3.4 van het Addendum berekende schadevergoeding op Einddatum zal met een percentage van 4% (op jaarbasis) contant worden gemaakt naar Berekeningsdatum. De aldus berekende schadevergoeding op Berekeningsdatum zal in verhouding tot de op Berekeningsdatum reeds betaalde premie en de op Berekeningsdatum - uitgaande van de Beleggingsverzekering op Berekeningsdatum - nog te betalen premie worden verdeeld in een deel dat op Berekeningsdatum aan de waarde van de Beleggingsverzekering zal worden toegevoegd (hierna: de Directe Vergoeding) en een deel dat tot Einddatum periodiek aan de Beleggingsverzekering zal worden toegevoegd (hierna: de Periodieke Vergoeding). Verzekeraars hebben daarbij het recht een groter deel toe te rekenen aan de Directe Vergoeding. De Periodieke Vergoeding wordt omgerekend naar een Gelijkblijvende Periodieke Uitkering (op basis van een (uitgestelde) annuïteit, die aansluit bij de frequentie van toevoegen, met een rentevoet van 4% op jaarbasis) welke stopt op de Einddatum

Beleggingsverzekering (zoals die geldt op de Berekeningsdatum), of eerder indien de Beleggingsverzekering eerder wordt beëindigd. Bij tussentijdse mutaties, niet zijnde een tussentijdse beëindiging van de Beleggingsverzekering als bedoeld in artikel 2.4 onder b. van de Overeenkomsten (waaronder tevens wordt verstaan de opdracht van de Polishouder de duur van de Beleggingsverzekering te verkorten), in de Beleggingsverzekering na Berekeningsdatum blijft het recht op de dan nog niet uitgekeerde Gelijkblijvende Periodieke Uitkering(en) ongewijzigd in stand, ook indien onder de Overeenkomsten de op de Einddatum van de

Beleggingsverzekering te betalen compensatie zou zijn gewijzigd. Bij tussentijdse beëindiging van de Beleggingsverzekering als bedoeld in artikel 2.4 onder b. van Overeenkomsten (waaronder tevens wordt verstaan de opdracht van de Polishouder de duur van de Beleggingsverzekering te verkorten) verliest de Polishouder vanaf datum beëindiging het recht op de dan nog niet uitgekeerde Gelijkblijvende Periodieke Uitkering(en).

3.6. Het bepaalde in artikel 3.4 en 3.5 is nader uitgewerkt in **Bijlage 2** bij het Addendum

4. **MAXIMEREN VAN HET KOSTENNIVEAU**

4.1. Verzekeraars zullen met ingang van 1 januari 2013 gedurende de dan nog resterende looptijd van de Beleggingsverzekeringen de kosten van de op dat moment nog actieve Beleggingsverzekeringen maximeren op 1,25% op jaarbasis over de gemiddelde waarde van de Beleggingsverzekering in het betrokken jaar. De kosten die door Verzekeraars tot uitgangspunt worden genomen voor deze maximering betreffen de kosten, zoals genoemd in artikel 2.1 van de Overeenkomsten, waarop in mindering wordt gebracht de op dat jaar betrekking hebbende Gelijkblijvende Periodieke Uitkering(en).

4.2. De in artikel 4.1 van het Addendum geregelde Productverbetering zal geen invloed hebben op de eventueel op grond van de Overeenkomsten en het Addendum aan de Polishouder toekomende schadevergoeding. Deze schadevergoeding wordt berekend zonder rekening te houden met de in artikel 4.1 van het Addendum geregelde Productverbetering.

4.3. Ten aanzien van de in artikel 4.1 van het Addendum geregelde Productverbetering hebben Verzekeraars een aantal garanties afgegeven. Deze zijn opgenomen in **Bijlage 3**. Indien enige van in deze Bijlage opgenomen garanties geheel of gedeeltelijk onjuist blijkt te zijn, zullen Partijen in overleg treden over de wijze waarop het daardoor ontstane nadeel ongedaan wordt gemaakt.

5. **TOEZICHT**

5.1. Bij het in de Overeenkomsten geregelde toezicht zal rekening worden gehouden met de afspraken opgenomen in het Addendum.

6. **GEHEIMHOUDING EN PUBLICITEIT**

6.1. Partijen zullen de publieke berichtgeving over de inhoud en het bestaan van het Addendum en/of de daarbij behorende Bijlagen met elkaar afstemmen. Partijen zijn gerechtigd zich

vervolgens in lijn met de in het kader van de afstemming gemaakte afspraken uit te laten over de inhoud en het bestaan van het Addendum en/of de daarbij behorende Bijlagen, zonder zich daarbij uit te laten over eventueel gedeelde financiële, mogelijk bedrijfsgevoelige, gegevens. Onder dergelijke gegevens worden ook ramingen van de financiële impact van maatregelen begrepen, al dan niet op basis van eigen deducties, combinaties of aannames.

6.2. Verzekeraars zijn gerechtigd om zonder afstemming berichten uit te laten gaan en/of mededelingen te doen over het Addendum, de daarbij behorende Bijlagen en de (financiële) gevolgen daarvan voor zover zij daartoe gehouden zijn op grond van wettelijke voorschriften, zoals op grond van toezichtwetgeving, beurswetgeving en boekhoudregels. Indien toegestaan zullen zij in dat geval de andere Partijen hierover informeren.

6.3. Verzekeraars zijn gerechtigd om zonder afstemming Polishouders en andere partijen te informeren over het bestaan en de inhoud van het Flankerend Beleid en de Productverbetering,

7. ONTBINDING, NIETIGHEID EN Vernietigbaarheid

7.1. Partijen doen afstand van de bevoegdheid om het Addendum en/of de daarbij behorende Bijlagen te ontbinden, nietig te verklaren of te vernietigen of zich bij wijze van verweer op ontbinding, nietigheid of vernietiging te beroepen.

8. RECHTS- EN FORUMKEUZE

8.1. Op het Addendum en de daarbij behorende Bijlagen is Nederlands recht van toepassing.

8.2. Alle geschillen die tussen Partijen mochten ontstaan naar aanleiding van of verband houdend met het Addendum en/of de daarbij behorende Bijlagen zullen worden beslecht door arbitrage overeenkomstig het Reglement van het Nederlands Arbitrage Instituut. Het scheidsgerecht zal bestaan uit drie arbiters en oordelen naar de regelen des rechts. De arbitrage zal worden gevoerd in de Nederlandse taal en plaatsvinden in Amsterdam.

ONDERTEKENING:

Aldus overeengekomen en in tienvoud ondertekend op 13 januari 2012 (enz.)

Bijlage 1, zoals genoemd in artikel 2.1 Addendum d.d. 13 januari 2012

Hieronder volgt een omschrijving op hoofdlijnen van het Flankerend Beleid en de Productverbetering bij Beleggingsverzekeringen:

Uitgangspunten voor Flankerend Beleid

De aanpak in het kader van het Flankerend Beleid is mede ingegeven door de oproep aan verzekeraars door Minister van Financiën in zijn brief van 22 november 2011 aan de Tweede Kamer. Het verbeteren van de producten naar de toekomst doen Verzekeraars vanuit hun eigen verantwoordelijkheid.

Verzekeraars hebben voor hun Flankerend Beleid een aantal uitgangspunten geformuleerd:

- Verzekeraars willen het dossier beleggingsverzekeringen op een klantvriendelijke wijze sluiten;
- Verzekeraars willen Polishouders een toekomstvast product bieden;
- Verzekeraars willen dat Polishouders weten waar ze aan toe zijn;
- Polishouders moeten tot 1 juni 2014 zonder belemmeringen kunnen overstappen naar een alternatief product, zoals banksparen bij Verzekeraars of een andere aanbieder.

Bovenstaande uitgangspunten hebben geleid tot de onderstaande onderdelen die gezamenlijk het Flankerend Beleid en de Productverbetering van Verzekeraars vormen. Dit Flankerend Beleid en de Productverbetering hebben betrekking op Beleggingsverzekeringen

Bij afkoop en mutaties geen kosten

- Tot 1 juni 2014 worden er bij afkoop geen afkoopkosten en verkoopkosten in rekening gebracht. Er worden geen eerste kosten of andere kosten verrekend. De Polishouder krijgt dus de waarde van zijn participaties uitgekeerd, tenzij de afkoopwaarde bij het in rekening brengen van afkoopkosten hoger is dan deze waarde. In dat geval ontvangt de Polishouder tenminste die afkoopwaarde, vermeerderd met de verkoopkosten.
- Tot 1 juni 2014 worden voor een aantal mutaties geen mutatiekosten in rekening gebracht. Het betreft hier mutaties die kunnen voortvloeien uit afhandeling van de discussie rond beleggingsverzekeringen. Denk daarbij aan:
 - Aanpassen van de premie
 - Premievrij maken
 - Wijzigen einddatum premiebetaling
 - Wijzigen premietermijn
 - Wijzigen dekkingsperiode
 - Wijzigen overlijdensrisicodekking
 - Beëindigen aanvullende dekkingen
 - Switchen: De eerste 3 maanden na ontvangst van de effectbrief is eenmalig switchen (van fondsen) kosteloos: dus geen mutatiekosten, geen aan- en verkoopkosten. Na deze 3 maanden worden wel weer aan- en verkoopkosten gerekend maar tot maximaal 10x switchen per jaar geen mutatiekosten.

Nieuwe producten

NN heeft de volgende bankspaarproducten beschikbaar:

- Bankspaar Plus-Hypotheek
- Aanvullend Pensioensparen
- Aanvullende Pensioenuitkering
- Banksparen Ontslagvergoeding

NN werkt op dit moment aan een verdere uitbreiding van het assortiment bankspaarproducten.

Geen kwijting

Verzekeraars zullen geen kwijting aan de Polishouder vragen.

ORV & Gezondheidsverklaring

- Verzekeraars vragen geen gezondheidsverklaring als de Polishouder de overlijdensrisicoverzekering buiten de Beleggingsverzekering wil voortzetten mits de dekking van het overlijdensrisico niet wijzigt.
- Als de dekking groter wordt dan wordt volstaan met een beperkt vragenformulier.

Gratis advies

- Eigen medewerkers worden kosteloos ingezet voor gesprekken met Polishouders die hun Beleggingsverzekering rechtstreeks bij Verzekeraars hebben gesloten.
- Het onafhankelijk intermediair heeft bij de advisering over polissen die via dit intermediair tot stand zijn gekomen een eigen taak. De organisatie van tussenpersonen, AdFiz, heeft haar leden opgeroepen om onafhankelijke adviezen over aanpassingen van bestaande producten aan te bieden zonder aanvullende kosten aan de Polishouders in rekening te brengen. Verzekeraars sluiten zich bij deze oproep aan.
- Als blijkt dat een onafhankelijk intermediair niet of niet voldoende acteert of dat de Polishouder geen intermediair meer heeft helpen Verzekeraars de Polishouder bij het zoeken naar een alternatief. Als het nodig is zullen Verzekeraars als vangnet hun eigen medewerkers inzetten om de klant te helpen.

Direct afrekenen van de tot nu toe verschuldigde compensatie

- Nader en meer exact uitgewerkt in artikel 3 van het Addendum en in Bijlage 2 bij het Addendum.

Maximeren van het kostenniveau naar de toekomst m.i.v. 1 januari 2013:

- Nader en meer gedetailleerd uitgewerkt in artikel 4 van het Addendum.

Informatievoorziening voor klanten

- Mailing

- Alle Polishouders ontvangen een mailing met een informatiebrief en folder. Hierin informeren Verzekeraars Polishouders over de aanvullende maatregelen.
- Deze mailing staat gepland voor vanaf 2e week januari 2012.
- Website NN-beleggingsverzekering.nl

Verzekeraars lanceren een vernieuwde website waarop Polishouders terecht kunnen voor informatie over Beleggingsverzekeringen. Deze vernieuwde website zal in de 2^e week van januari live gaan. Polishouders kunnen op deze website onder andere de volgende zaken terugvinden:

- Wat is een beleggingsverzekering? - Tegemoetkomingregeling - Wat zijn mijn mogelijkheden?
- Heb ik een beleggingsverzekering?
- Inzicht in mijn fondsen
- Hoe werkt mijn jaaropgave/ Model 3?
- Welke VA heb ik?
- Veelgestelde vragen en antwoorden
- Informatiebijeenkomsten

Verzekeraars organiseren in 2012 een aantal informatiebijeenkomsten waar Polishouders zich via de website voor aan kunnen melden. Tijdens deze bijeenkomsten ontvangen Polishouders uitleg en informatie over de regeling van Verzekeraars ter zake het Flankerend Beleid en de Productverbetering. Na de bijeenkomst bestaat voor Polishouders de mogelijkheid een gesprek te hebben met de daar aanwezige medewerkers van Verzekeraars.

- Persoonlijke informatiegesprekken
 - Verzekeraars bieden Polishouders die hun Beleggingsverzekering rechtstreeks bij Verzekeraars hebben gesloten de mogelijkheid van een kosteloos gesprek met hun eigen medewerkers.
 - Polishouders die een verzekering via het intermediaire kanaal hebben gesloten kunnen voor een gesprek terecht bij hun eigen adviseur. Verzekeraars volgen Adfiz, de Minister van Financiën en de AFM in hun advies aan het intermediair om klanten van gratis advies te dienen over hun verzekering.
 - Verzekeraars zullen, zodra Polishouders kenbaar maken dat hun intermediair niet acteert, het intermediair op zijn verantwoordelijkheid aanspreken. In het geval dat blijkt dat een Polishouder niet door zijn intermediair wordt geholpen zullen Verzekeraars er voor zorgen dat er een alternatief intermediair beschikbaar is of zelf, door inzet van de eigen medewerkers voor een vangnet zorgen zodat geen enkele Polishouder tussen wal en schip kan raken.

- Bericht over vergoeding

- Verzekeraars zijn gestart met het versturen van brieven voor beëindigde Beleggingsverzekeringen. Voor eind 2011 zijn bijna 50.000 Polishouders met een vervallen Beleggingsverzekering geïnformeerd over hun eventuele compensatie.
- Polishouders met een nog lopende Beleggingsverzekering worden in de periode van 1 april tot 31 december 2012 geïnformeerd over hun eventuele compensatie.

Informatievoorziening intermediair

- Mailing 21/12

Voorafgaand aan de klantmailing ontvangt het intermediair een klantbrief en klantfolder met een begeleidende brief.

- Website

Op mijn.nn.nl worden alle voor VA's relevante documenten geplaatst

- Informatiebijeenkomst

Verzekeraars organiseren op 10 januari 2012 een Online Seminar waarin intermediairs online en interactief worden geïnformeerd over de aanpak van Verzekeraars. Ze zien en horen een online presentatie en kunnen direct vragen stellen en antwoord krijgen.

Indextrackers

In afwijking op het bepaalde in artikel 6.2 van de Vaststellingsovereenkomst zijn Partijen overeengekomen dat Verzekeraars hun beleid ten aanzien van fondsen met relatief lage total expense ratio's en lage turnover ratio's zullen aanscherpen. Verzekeraars zullen ervoor zorgdragen dat dergelijke fondsen, waaronder indexfondsen en trackers met een lage TER en PTR worden geïntroduceerd binnen al hun Beleggingsverzekeringen en dat deze actief bij de Polishouders onder de aandacht worden gebracht. De TER en PTR van deze fondsen zullen concurrerend zijn met toonaangevende indexfondsen en trackers. Verzekeraars zullen zo snel als mogelijk, doch uiterlijk 31 december 2013 aan dit aangescherpte beleid invulling hebben gegeven